

Somali Diasporasının Kenya Siyasetine, Kültürüne ve Ekonomisine Etkileri

Mustafa Emin Sağlam

Doktora Öğrencisi, Bölge Çalışmaları Enstitüsü, Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi, mustafaeminsaglam@gmail.com, ORCID: 0000-0002-2645-0574.

Araştırma Makalesi

Geliş Tarihi:

5 Mayıs 2024

Kabul Tarihi:

30 Ağustos 2024

Anahtar Kelimeler: Kenya, Somali, Diaspora, Ekonomi, Siyaset

Özet

Kenya ve Somali devletlerinin komşu iki ülke olması, Kenya'da büyük bir Somali nüfusunun oluşmasında etkili olmuştur. Aynı şekilde İngiliz sömürgeciliğinin iki ülkeyi yönetmiş olması ve iki ülke arasındaki sınırların tartışmalı bir şekilde çizilmesi, büyük bir Somali nüfusunu Kenya sınırları içerisinde bırakmıştır. Kenya'da 2,5 milyon Somalilinin yaşadığı söylenmektedir. Ancak Kenyalılar ve Kenya'da yaşayan Somalililer bu sayının 5 milyon civarında olduğunu iddia etmektedirler. Kenya'da bulunan Somali nüfusu ekonomi, siyaset gibi birçok alanda etkili olmaktadır. Örneğin 2017 yılında Kenya hükümet kabinesinde iki Somali kökenli bakan bulunurken, parlamentodaki çoğunluk hükümetinin liderinin de Somali kökenli olması bu diasporanın etkisini göstermektedir. Bu çalışmada diasporanın ülkenin ekonomik ve siyasi durumuna önemli ölçüde etki ettiği tartışılmaktadır. Bu çalışma gerçekleştirilirken literatür taraması yapılmış, Kenya'da bulunan Somali diasporasının tarihine, gelişimine ve bugününe bakılmıştır. Bu makaleler yorumsamacı yöntem ile açıklanmıştır. Araştırma Kenya'da bulunan Somali diasporasının Kenya siyasetine, kültürüne ve ekonomisine ciddi bir etkisi olduğunu göstermiştir. Çalışmaya başlanmadan önce öngörülen sonucun doğru olduğu anlaşılmıştır.

The Impact of the Somali Diaspora on Kenyan Politics, Culture and Economy

Mustafa Emin Sağlam

PhD Student, Institute for Area Studies, Social Sciences University of Ankara, mustafaeminsaglam@gmail.com, ORCID: 0000-0002-2645-0574.

Research Article

Submitted:

5 May 2024

Accepted:

30 August 2024

Keywords: Kenya, Somalia, Diaspora, Economy, Politics

Abstract

Kenya and Somalia are two neighboring countries has been effective in the formation of a large Somali population in Kenya. Likewise, British colonialism ruled the two countries and the controversial drawing of the borders between the two countries left a large Somali population within the borders of Kenya. 2.5 million Somalis live in Kenya. However, Kenyans and Somalis claim that this number is around 5 million. Somali population in Kenya is influential in many areas such as economy and politics. For example, while there were two ministers of Somali origin in the Kenyan government cabinet in 2017, the leader of the majority government in the parliament is also of Somali origin. In this study, it is argued that diaspora significantly affects the economic and political situation of the country. While carrying out this study, a literature review was made and the history, development and present of the Somali diaspora in Kenya were examined. These articles are explained with the hermeneutic method. The research has shown that the Somali diaspora in Kenya has a serious impact on Kenyan politics, culture, and economy. It was understood that the result predicted before the start of the study was correct.

Giriş

Kenya'daki Somali diasporasının Kenya ile Somali arasındaki ilişki üzerinde derin bir etkisi bulunmaktadır. Yıllar geçtikçe önemli sayıda Somalili, başta Nairobi ve kuzeydoğu bölgesi olmak üzere Kenya'nın çeşitli bölgelerine göç etmiş ve bu topraklara yerleşmiştir. 1950 yılında Cibuti'den Kenya'ya kadar uzanan topraklara Somali adı verilmiş, 1960 yılından itibaren ise Somali ve diğer ülkeler bağımsız devletler olmuştur. Ayrıca Somali, 1967 yılında Kenya ile yaptığı anlaşma sonucunda Kenya topraklarındaki hak iddialarından vazgeçmiştir (Kavas, 2009). Uzun yıllar Kenya topraklarının Somali'nin bir parçası olmuş olması Kenya'da ciddi bir Somali nüfusunun oluşmasında başat rol oynamıştır. Ayrıca Somali içerisinde uzun yıllardır süregelen iç huzursuzluklar, Somalililerin Kenya'ya göç etmesine sebep olmuş, zaman içerisinde Kenya'da Somali diasporası ortaya çıkmıştır. Yunancadan türeyen diaspora kelimesi sağa sola saçılmış tohum anlamına gelmekte iken günümüzde aynı etnik grup anlamında kullanılmaktadır. Ancak kaynaklarda diaspora kelimesinden bahsedilirken yurtdışında yaşayan aynı etnik gruba sahip topluluklar olarak adlandırılmaktadır. Kelimenin tam olarak ne anlama geldiği noktasında tartışmalar hala sürmektedir (Yaldız, 2013: 291).

Diaspora kavramı milattan önce 800-600'lü yıllarda Filistin dışında yaşayan Yahudileri ifade etme amacıyla kullanılırken, Antik Yunanların Akdeniz'i kolonileştirme sürecini açıklamak içinde diaspora kavramı kullanılmıştır. Önceleri yerlerinden ayrılıp başka yere yerleşen Yahudileri ifade etmek için kullanılan bu kavram, sonrasında başta Afrikalılar ve Ermeniler olmak üzere başka toplulukları da içerisine almıştır. 1965 yılına kadar Afrika diasporası kavramı bulunmazken, Abiola İrele tarafından ilk kez bu tarihte kavramdan bahsedilmiştir (Yaldız, 2013: 294). Uzun yıllar boyunca yerlerinden edilen Yahudilere atfedilen diaspora kavramının Afrikalılar için 1965 yılına kadar kullanılmaması manidardır. Çünkü yüzyıllar boyunca kölelik amacıyla dünyanın dört bir tarafına götürülen Afrikalılar oralarda hayat kurmuşlardır. Ancak Afrika içerisinde gerçekleşen göçlere ilişkin diaspora kavramının kullanılmaması makul karşılanabilir. Çünkü uzun yıllar koloni olarak Batılı devletler tarafından yönetilmeleri sebebiyle ülkeler arası geçişkenliğin fazla olması diasporanın anlamı bakımından eksik kalmasına sebebiyet vermektedir.

Bu çalışmada, Kenya'daki Somali diasporasının Kenya-Somali ilişkisi üzerindeki çok yönlü etkisini kültürel, ekonomik ve politik boyutlara odaklanarak araştırmaktadır. İlk olarak Kenya hakkında kısa bilgiler verilen bu çalışmada Somali diasporasının nasıl ve ne zaman oluştuğundan da bahsedilmiş, ikinci olarak ise Somali hakkında kısa bilgiler verilerek, Somalililerin Kenya ile

Somali Diasporasının Kenya Siyasetine, Kültürüne ve Ekonomisine Etkileri

münasebetlerinin başlamasındaki tarihsel süreç açıklanmaya çalışılmıştır. Üçüncü olarak Kenya’da bulunan Somali diasporasının oluşumunda çok büyük bir etkisi bulunan Kenya-Somali sınır anlaşmazlığı açıklanmıştır. Bu bölümde Kenya-Somali arasında yaşanan çatışmaların en önemlilerinden olan *Shifita* çatışması irdelenmiştir. Ardından Kenya’da bulunan Somalililerin kültürel açıdan Kenya’daki etkisinden bahsedilmiştir. Kültürel etkiden sonra ekonomik katkılara değinilip, sonrasında Somali diasporasının Kenya’daki siyasi katılımı durumu incelenmiştir. Aynı zamanda her başlık altında var olan negatif etkiler irdelenmiştir.

Yazar, Kenya’nın başkenti Nairobi’de birkaç gün boyunca Somali diasporasına mensup Kenyalılar ile vakit geçirme imkânı bulmuştur. Görüşülen Somali kökenli Kenyalılar sivil toplum faaliyetleri ile uğraşırken bir yandan da turizm, elektrik-elektronik alım-satımı gibi ticari işlerde yürütmektedirler. Kendilerini Somali kökenli Kenyalı olarak tanıtan bu kişiler ile Ramazan ayında ihtiyaç sahibi insanlara erzak yardımı amacıyla dağıtımına çıkılmıştır. Kenya’nın en kalabalık nüfuslu ve en tehlikeli mahallesi olarak kabul edilen Eastleigh mahallesinde bazı aileler ziyaret edilmiştir. Bu ziyaretler esnasında evlerde Somalice yayın yapan televizyon kanallarının seyredildiği, ihtiyaç sahibi kişilerin Somali kökenli oldukları anlaşılmıştır. Sivil toplum faaliyetlerini sürdüren kişilerin Kenya’da doğup büyümelerine, Kenya kimlikleri olmalarına rağmen Kenya’da yaşayan Somalili ihtiyaç sahiplerine yardım etmeyi önceliklerine şahit olunmuştur. Her ne kadar sadece Somali kökenlilere değil Kenya’da yaşayan bütün ihtiyaç sahiplerine yardım etmeye çalıştıklarını belirtmeler de Somali kökenlilere karşı sempatisinin daha fazla olduğunu belirtmişlerdir. Nairobi’nin merkezinde yer alan ve şehrin en büyük cami olan “Jamia Mosque” isimli cami çevresinde bulunan neredeyse bütün dükkanlar Somali kökenli Kenyalılara aittir. Cami cemaatini oluşturan insanlar arasından çok sayıda Somali kökenli Kenyalı bulunmaktadır. Kenya’da edindiği bu tecrübe sonrası kaynak taraması yapan yazar, Türkçe literatürde Kenya’da yaşayan Somalililer hakkında herhangi bir çalışma bulamamıştır. Aynı şekilde uluslararası kaynaklarda da doğrudan Kenya’da bulunan Somali diasporası hakkında yapılan çalışma çok azdır. Bu manzarayı gören yazar, bu konu hakkında literatüre katkı sağlamayı amaçlamış, Türkçe araştırma yapan çalışmacılara ve Afrika çalışan kişilere fikri manada bir kapı aralamayı ümit etmektedir.

1. Teorik Çerçeve

Diaspora kavramı Uluslararası Göç Örgütüne göre “vatanından ayrılmış, fakat vatani ile bağlarını sürdüren, etnik ve ulusal toplum üyeleri” olarak tanımlanmıştır. (IOM, 2024). Etimolojik olarak diaspora sözcüğü incelendiğinde ise kelimenin kökeninin antik Yunan dönemine uzandığı

belirtilmektedir. Yunanca “ile” yahut “sonucunda” manasına gelen dia kelimesi ile “dağılma” olarak açıklanan speiro sözcüklerinin birleşmesi ile ortaya çıkan “diaspeiro” kavramı, Antik Yunan döneminde metropolis olarak ifade edilen ana şehirlerden çıkan insanların göç etmesi ya da kolonizasyonu anlatmak için kullanılmıştır (Cohen, 1997: 1-20). Ermeni, Yunan, Afrika diasporalarının varlığı ile alakalı çok sayıda bilgiye ulaşılmasına rağmen günümüzden birkaç yıl öncesine kadar diaspora kavramı Yahudilerin sürgün edildikten sonra dağılmalarını açıklamak amacıyla kullanılmıştır (Ulusoy, 2015: 210). Akademik literatürde bugüne dek çalışılan diaspora kavramı dört farklı grubun üzerinde şekillenmiştir. Bu diasporalar Amerika Birleşik Devletlerindeki (ABD) Afrika ve İrlanda diasporaları, ABD ve Fransa başta olmak üzere Avrupa, Avustralya ve birkaç Güney Amerika ülkesine dağılan Ermeni diasporası ve son olarak ise Ortadoğu ve Avrupa ülkelerinde varlığını gösteren Filistin diasporasıdır (Cohen, 1997: 178). Yukarıda bahsedilen diasporaların en önemli ortak özelliği ise hepsi vatan topraklarından zorla gönderilmiş olmaları ve birçok sıkıntıya maruz kalmalarıdır. Diasporanın kelime anlamı olarak “sürgün” şeklinde tanımlanması bu topluluklar sayesinde anlam kazanmıştır (Ulusoy, 2015: 212). Ne yazık ki diaspora çalışmaları içinde Afrika içerisinde ortaya çıkan diasporalar hakkında yeterli çalışma bulunmamakta, bu tür bir diasporanın varlığı tam olarak anlaşılmamaktadır.

Klasik diaspora yaklaşımları, Yahudi Diasporasının tarihsel deneyimlerini başlangıç noktası olarak alırken, modern diaspora yaklaşımları ulus-aşırılışma ve küreselleşme olgularını vurgulamaktadır. Klasik diaspora, merkezîyetçi bir kimlik unsuru olarak varlık gösterirken, modern diaspora, kültürel melezleşme ve ulus-aşırı alanlarda var olma gibi dinamikleri içermektedir. Ulusoy (2015), modern diaspora teorilerinin temel dinamiklerini şu şekilde açıklamaktadır:

Küreselleşme ve Ulus-aşırılışma:

1. Modern diaspora teorileri, artan hareketlilik, iletişim teknolojileri ve ekonomik karşılıklı bağımlılığın diaspora toplulukları ile ana vatanları arasındaki bağlantıları nasıl güçlendirdiğini vurgular.
2. Ulus-aşırılışma, diaspora bireylerinin ve gruplarının sınırlar ötesinde sürdürdükleri bağları ve etkileşimleri ifade eder, bu da aynı anda birden fazla yere aidiyet hissi uyandırır.

Somali Diasporasının Kenya Siyasetine, Kültürüne ve Ekonomisine Etkileri

Kültürel Melezleşme:

1. Modern diaspora teorileri, diaspora topluluklarının ev sahibi toplumlarla etkileşime girdiğinde meydana gelen kültürlerin kaynaşmasını vurgular. Bu kültürel melezleşme süreci hem ana vatandan hem de ev sahibi kültürden öğeler içeren yeni, senkretik kültürel biçimlerin yaratılmasına yol açar.

Kimlik ve Aidiyet:

1. Bu teoriler, diaspora kimliklerinin nasıl oluştuğunu ve müzakere edildiğini araştırır. Kimliği sabit ve tekil olarak görmek yerine, modern diaspora teorileri kimliği akışkan, çoklu ve hem ana vatan hem de ev sahibi toplumla sürekli etkileşimler yoluyla inşa edilen bir şey olarak görür.

2. Teoriler, diaspora bireylerinin ana vatana aidiyet duygusunu, ev sahibi toplumda yaşadıkları deneyimler ve entegrasyonla nasıl dengelediklerini inceler.

Sosyal ve Politik Katılım:

1. Modern diaspora teorileri, diaspora topluluklarının hem ev sahibi ülkelerde hem de köken ülkelerinde oynadıkları siyasi ve sosyal rolleri araştırır. Bu, savunuculuk, lobicilik ve ulus-aşırı siyasi hareketlere katılımlarını içerir.

2. Ayrıca diaspora topluluklarının, havaleler, yatırımlar ve bilgi ve becerilerin transferi yoluyla ana vatanlarının sosyal ve ekonomik gelişimine nasıl katkıda bulduklarını da incelerler.

Zorluklar ve Fırsatlar:

1. Bu teoriler, diaspora topluluklarının karşılaştığı ayrımcılık, marjinalleşme ve kültürel korunma mücadelesi gibi zorlukları ele alır.

2. Ayrıca, diaspora deneyimlerinden kaynaklanan, çeşitli kültürel bağlamlarda gezinme ve etkileme yeteneği ve farklı toplumlar arasında köprü olma potansiyeli gibi fırsatları da vurgular.

Geniş çapta tanınan modern diaspora teorilerinden biri “Ulus aşırı Sosyal Alanlar” teorisi budur. Bu teori, diaspora topluluklarının ulusal sınırları aşarak sürdürdüğü dinamik ve çok katmanlı bağlantıları vurgular, bu da köken ülkeleri ile ev sahibi ülkeleri arasında sürekli ekonomik, sosyal ve kültürel alışverişi kolaylaştırır. Bu çalışmada Ulus-aşırı Sosyal Alanlar teorisi aracılığı ile Kenya’da yaşayan Somali diasporası incelenmektedir. Bu teori ilk olarak diasporanın bireyleri ve grupları, ev sahibi ülkeleri ile köken ülkelerini bağlayan ağlar oluşturduğunu ve sürdürdüğünü iddia eder. Bu ağlar, sınırlar ötesinde bilgi, kaynaklar ve insanların akışını mümkün kılarak karmaşık bir ilişkiler ve etkileşimler ağı oluşturur. İkinci olarak diaspora toplulukları, memleketlerinin ekonomik ve sosyal gelişiminde önemli bir rol oynar. Havale gönderme, yatırım yapma ve beceri ile bilgi transferi yoluyla yapılan bu katkılar, genellikle yoksulluğun azaltılmasına, eğitimin desteklenmesine ve ekonomik büyümenin teşvik edilmesine yardımcı olur. Üçüncü olarak ise teori, diaspora bireylerinin ve gruplarının, ev sahibi toplumlar içinde kültürel kimliklerini nasıl yönettiklerini incelediğinde, kültürel miraslarıyla bağlarını sürdürmelerini araştırır. Bu süreç, genellikle melez kimliklerin ve farklı topluluklar arasında kültürel pratiklerin değişiminin oluşmasına yol açtığını belirtir (Faist, 2000: 195-241).

Diğer bir olgu ise diaspora topluluklarının hem ev sahibi ülkelerinde hem de köken ülkelerinde siyasi faaliyetlerde bulunduğunu belirtir. Bu, insan hakları savunuculuğu, siyasi reformlar ve topluluklarına fayda sağlayan diaspora politikalarını desteklemeyi içermektedir. Son olarak ise Ulus-aşırı sosyal alanlar, diaspora topluluklarının gelişmesi için fırsatlar sunarken, kimlik çatışmaları, ayrımcılık ve kültürel mirası koruyarak ev sahibi topluma entegre olma mücadelesi gibi zorlukları da beraberinde getirmektedir. Bu teori, küreselleşme ve göçün diaspora bireylerinin ve topluluklarının yaşamlarını nasıl şekillendirdiğini anlamada özellikle faydalıdır, bugünün birbirine bağlı dünyasında sınır ötesi bağlantıları sürdürmenin önemini vurgular (Hall, 1990: 222-237).

2. Kenya’nın Sosyo-Politik Görünümü

Resmi olarak Kenya Cumhuriyeti olarak bilinen Kenya, Doğu Afrika’da bulunan bir ülkedir. Kenya, kuzeyde Etiyopya, kuzeydoğuda Somali, güneyde Tanzanya, batıda Uganda, kuzeybatıda Güney Sudan ve güneydoğuda Hint Okyanusu ile komşudur. Kıyı şeridi, savan otlakları, yaylalar ve Büyük Rift Vadisi dahil olmak üzere çok çeşitli bir coğrafyaya sahiptir.

Nairobi, Kenya’nın başkenti ve en büyük şehridir. Kenya’nın nüfusunun 53 milyonun üzerinde olduğu düşünülmektedir. Nüfusu içerisinde başta Kikuyu, Kalenjin, Luo ve Somali dahil

Somali Diasporasının Kenya Siyasetine, Kültürüne ve Ekonomisine Etkileri

olmak üzere 40'tan fazla farklı etnik grubu barındırmaktadır. Bu nüfusun yüzde 6 civarını Kenya'da yaşayan Somalililer oluşturmaktadır (The World Factbook, 2024). Kenya nüfusunun yüzde 53'ü Hristiyan, yüzde 7'si Müslüman, geri kalanın diğer inanışlara mensup olduğu resmi kaynaklarda geçmektedir. Ancak Müslümanlar kendi nüfuslarının yüzde 20 civarında olduğunu iddia etmektedir (Kavas, 2022). Kenya'nın resmi dilleri İngilizce ve Svahili dilidir. İngilizce iş dünyasında, hükümet işlerinde ve eğitimde yaygın olarak konuşulurken, Svahili ulusal dildir ve farklı etnik gruplar arasında ortak dil olarak kullanılmaktadır (İnsamer, 2023). 17. yüzyıldan itibaren Kenya sahil şeridi Umman'dan göç eden Mazrui ailesi tarafından uzun yıllar yönetilmiştir. Doğu Afrika'da Hint Okyanusuna uzunca bir kıyısı bulunan Kenya, yüzyıllar boyunca Arap tüccarların uğrak noktası olmuştur. Bu Arap tüccarlar ülkeye zaman içerisinde yerleşerek, kendi devletlerinin de desteğiyle yönetimi ele geçirmeye çalışmışlardır. Özellikle Umman Sultanlığı Tanzania, Zanzibar ve Kenya sahil kesiminde etkili olmuş, bu bölgeleri kendi sultanlıklarına bağlamışlardır. Yerli halkın bir kısmı Arap yönetimine karşı çıksa da bir kısmı bu yönetimi kabul etmiştir. Yönetimi kabul etmeyen Kenya halkı daha çok iç bölgelerde yaşamıştır. Bu sebeple Arap yönetimi daha çok sahil şeridi ile sınırlı kalmıştır. Ancak Arap tüccarlar iç bölgelere de ticaret yapmaya devam etmişlerdir. 1885 yılında düzenlenen Berlin Konferansı sonrasında Kenya yönetimi Birleşik Krallık'a verilmiştir. Her ne kadar Umman kökenli Zanzibar Sultanlığı kâğıt üstünde Kenya'nın bir kısmını yönetse de Birleşik Krallık bu ülkenin hamisi olmuştur. Hatta bölgenin adı Doğu Afrika Koruyuculuğu olarak benimsenmiştir. Birleşik Krallık'ın boyunduruğu altına giren Kenya'da kabilelerin birçoğu yeni yönetimi benimsememiş, çeşitli isyan girişimlerinde bulunmuştur. Ancak 1920 yılında Doğu Afrika Koruyuculuğu ismi Kenya olarak değişmiş ve Kenya Birleşik Krallık'ın doğrudan sömürgesi haline gelmiştir (The World Factbook, 2024).

Kenya, başkanlık temsilcisini temsil eden demokratik bir cumhuriyettir. Cumhurbaşkanı hem devletin hem de hükümetin başıdır. Ülke, her beş yılda bir düzenlenen düzenli seçimlerle çok partili bir sisteme sahiptir. Halk Cumhurbaşkanı doğrudan seçmektedir. Kenya, çeşitli sektörlerin bulunduğu karma bir ekonomiye sahiptir. Tarım, nüfusun büyük bir bölümünü istihdam eden ve çay, kahve, çiçek ve bahçe ürünleri gibi ihracata katkıda bulunan önemli bir rol oynamaktadır. Diğer önemli sektörler arasında turizm, imalat, hizmetler ve bilgi teknolojisi bulunmaktadır (Britannica, 2023). Kenya, içinde bulundurduğu onlarca etnik grubun kendi geleneklerine, müziğine, dansına ve sanatına sahip olduğu zengin bir kültürel mirasa sahiptir. Kendine özgü kıyafetleri ve gelenekleriyle özellikle Masai etnik grubu kültürel açıdan en meşhur

olanıdır. Ülkede bulunan Somali nüfusu da kendi kültürlerini ve yaşam tarzlarını korumaktadır. Kenya'da çok sayıda Somali restoranı ve iş merkezi bulunmaktadır (Muchiri, 2021).

Kenya nüfusunun yüzde 6'sına tekabül eden Somali kökenli kişilerin Kenya'ya geliş tarihlerinin 16. yüzyıla dayandığı belirtilmektedir. Kenya'nın Kuzeydoğu Eyaleti olarak adlandırılan bölgede tarihsel olarak çoğunlukla Somalililer yaşamaktaydı. Kolonyal dönemde İngilizler tarafından yönetilen bu bölge, Somali'nin bağımsızlığı sonrasında orada yaşayan halk Somali'ye bağlanmak istemesine rağmen Somali'den koparılarak Kenya'ya bırakılmıştır. O dönem gayri resmi olarak gerçekleştirilen halkoylaması Somali lehine sonuçlansa da İngilizler sonucu kabul etmemiştir (Howard, 1986). 1991 yılında Somali'de ortaya çıkan iç savaş sonrasında yüzbinlerce Somalili Kenya'nın kuzeydoğusunda bulunan bu bölgeye göç ederek, bölgedeki kamplara yerleşmiştir. İç savaş sonrasında dahi kuraklık, açlık, ekonomik krizler, terör gibi olumsuzluklarla uğraşan Somali halkı Kenya'ya doğru göç hareketini devam ettirmiştir. 2019 yılında net olmayan rakamlara göre bu kamplarda 400.000'den fazla insan yaşamaktadır. Birçok Somalili bu kamplardan çıkarak Kenya'nın diğer şehirlerinden hayatta kalmaya çalışmaktadırlar. Kamplardan bazılarını kapatmak isteyen Kenya hükümeti bu kampların güvenlik açısından ülkeye zafiyet oluşturduğunu iddia etmektedir (VOA, 2021).

3. Somali'nin Sosyo-Politik Görünümü

Resmi olarak Somali Federal Cumhuriyeti olarak bilinen Somali, Afrika Boynuzunda bulunan bir ülkedir. Afrika'nın doğu kıyısında yer alır ve batıda Etiyopya, kuzeybatıda Cibuti, güneybatıda Kenya ve kuzeyde Aden Körfezi ile komşudur. Hint Okyanusu boyunca uzun bir kıyı şeridine sahiptir. Ülkenin coğrafyası kurak ovalar, yüksek dağlar ve platolarla çeşitlilik göstermektedir. Mogadişu, Somali'nin başkenti ve en büyük şehridir. Somali'nin nüfusu 15 milyonun üzerinde olduğu düşünülmektedir (Britannica, 2023). Somali halkı baskın etnik gruptur ve nüfusun çoğunluğu İslam inancını sahiptir. Somali'nin resmi dili Somalice'dir. Arapça aynı zamanda yaygın olarak konuşulmakta ve dini ve ticari amaçlarla kullanılmaktadır (Kavas, 2009). Somali federal bir parlamenter cumhuriyettir. Cumhurbaşkanı devletin başıdır, Başbakan ise hükümetin başıdır. Ülkenin Halk Meclisi ve Üst Meclisten oluşan iki meclisli bir parlamentosu bulunmaktadır (Britannica,2023). Somali'nin ekonomisi tarım, hayvancılık ve balıkçılığa dayalıdır. Deve, keçi ve koyun dahil olmak üzere hayvancılık üretimi ekonomiye önemli bir katkı sağlamaktadır. Ülke ayrıca, kullanılmayan petrol rezervleri ve mineraller de dahil olmak üzere potansiyel doğal kaynaklara sahiptir. Ancak Somali içinde ve sınır ülkeleri ile yaşadığı çatışmalar,

Somali Diasporasının Kenya Siyasetine, Kültürüne ve Ekonomisine Etkileri

istikrarsızlıklar sebebiyle ekonomik zorluklar yaşamaktadır. Bu kaynakları verimli bir şekilde kullanamamaktadır (Desai, 2019). Somali kültürü, İslami geleneklerden güçlü bir şekilde etkilenen zengin ve içinde barındırdığı etnik gruplar sebebiyle çeşitlidir. Somali halkının uzun bir göçebe, hayvancılık ve ticaret geçmişi bulunmaktadır (Britannica, 2023).

Somali, 10. yüzyıldan itibaren Arap ve Persli Müslümanların ilgisini çekmiştir. Afrika Boynuza kavramının bu ülke sebebiyle ortaya çıkmış olması, Aden Körfezi ve Hint Okyanusuna uzunca bir sınırı olması, Arap coğrafyasına fiziki olarak yakınlığı, yeraltı ve yerüstü zenginliklerin çokluğu gibi nedenlerden ötürü ticari bir üs olarak kullanılmıştır. Hatta o dönemlerde dahi Çin'e kadar uzanan ticari rotanın içerisinde bulunmuştur. Somali toprakları uzun yıllar boyunca birçok etnik grubun mücadelesine sahne olmuştur. Bugünkü Etiyopya topraklarında yaşayan Oromo etnik grubu bu toprakları ele geçirmeye çalışmıştır. Arap yarımadasından geldiği tahmin edilen büyük bir grup Somali topraklarına yerleşmiş ve Oromoları uzaklaştırmıştır. Arap yarımadasından gelen bu grup Somali tarihinde bilinen ilk büyük göç hareketini oluşturmuştur. Somali uzun yıllar emperyalist devletler tarafından sömürge olarak kullanılmıştır (Britannica, 2023). 1880'li yılların ortasında Somali'nin bir kısmı İtalyanlar tarafından sömürgeleştirilirken, bir kısmı İngilizler tarafından sömürgeleştirilmiştir (Luscombe, 2023). 1884 yılında Somali'nin bir kısmını İngilizler ele geçirirken, İtalyanlar ise 1889 yılında kalan bölgeleri kontrol etmeye başlamışlardır. Bu sömürge yönetimi 1960 yılına kadar devam etmiştir. 1941 yılında İkinci Dünya Savaşı devam ederken İngilizler, İtalyanların yönettiği Somali kısmını da işgal ederek Somali üzerinde tam hakimiyet kurmuşlardır. 1960 yılına gelindiğinde ise Somali'de iki ayrı bağımsız devlet ortaya çıkmıştır (Britannica, 2009). İngilizlerin yönettiği Somali kısmı Somaliland isimli bir devlet haline gelmiş ancak kısa süre sonra önce İtalyanların yönettiği ardından İngilizlerin işgal ettiği Somali kısmı ile birleşerek Somali Cumhuriyetini oluşturmuştur (Luscombe, 2023).

4. Sınır Anlaşmazlığı ve Göç

İtalyanların ve İngilizlerin Somali üzerinde hakimiyet kurduğu dönemlerde çok sayıda Somalili Kenya'ya göç etmiş veya göçe zorlanmıştır. Özellikle Etiyopya'nın Somali'nin bazı bölgelerinde hak iddia etmesi sonucunda çatışmalar yaşanmıştır. Bu çatışmalardan kaçan insanlar komşu topraklar olması ve birçok Somali'nin halihazırda Kenya'da yaşaması sebebiyle Kenya'ya göç etmişlerdir. Ayrıca bu dönemde sınır kavramı Afrika devletlerinde tam anlamıyla oluşmadığı için ülkeler arası geçişler görece kolay olmuştur. 1950'li yıllarda Kenya'da yaşayan Somalili sayısı 50.000 civarı olarak söylene de dönemin şartları gereği nüfus sayımı tam manasıyla

yapılamamıştır. Bu sebeple o dönemde Kenya’da yaşayan Somalili sayısının çok daha fazla olduğu ifade edilmektedir (Waterfield, 1956: 52-60).

Somali’nin bağımsızlığı elde ettiği zaman İngilizler tarafından çizilen sınırlar Kenya ile Somali arasında büyük anlaşmazlıklara yol açmıştır. İngilizlerin bütün Somalililer birlik olmalı söylemini savunmasına rağmen halkın çoğunluğunun Somalili olduğu Kuzeydoğu Bölgesi Somali’ye verilmemiştir. Öncesinde ayrı bir bölge olarak İngilizler tarafından duyurulan Kuzeydoğu Bölgesi, Kenya’nın bağımsızlığı ile Kenya sınırlarına dahil edilmiştir. Bölgede yaşayan Somalililer Kenya’ya bağlanmak istemediklerini dile getirmelerine rağmen Birleşik Krallık ve Kenya devleti bunu umursamamıştır. Bunun sonucunda Somali Hükümeti, Birleşik Krallık ile ilişkilerini keserek siyasi gerginlik oluşturmuştur (Kromm, 1967: 361). Somali’nin hak iddia ettiği ve Kenya’nın sahiplendiği topraklarda yaşayan Somalililer milis kuvvetleri oluşturarak, Kenya silahlı kuvvetleri ile çatışmaya başlamıştır. Bu çatışmalar Kenya ve Somali arasında yaşanan Shifta Savaşı’nın başlangıcı olarak ifade edilmektedir (Yıldırım, 2022: 7-25).

Shifta, Etiyopya’nın Amhara dilinde “haydutlar” anlamına gelmektedir. Kuzey Doğu Bölgesi’nde bulunan özellikle Somalili gençler tarafından oluşturulan silahlı milisler Kenya Silahlı Kuvvetleri ile çatışmalara girmiştir. Bu milisler Somali tarafından eğitilmiş, mühimmatları Somali ordusu tarafından sağlanmıştır (Whittaker, 2012: 391-408). Milliyetçi olarak tanımlanan Somalili milisler tarafından hükümet binalarına saldırılar gerçekleştirilmiş, Kenyalı bürokratlara karşı suikast eylemleri düzenlenmiş, bölgede inşa edilmeye çalışılan yapılara sabotaj eylemleri düzenlenmiştir. Bu milisler içerisinde bulunan lokal gruplar ise çatışmalara su kaynaklarına erişim, toprak ve diğer kaynakları kontrol etme amacıyla dahil olmuştur (Whittaker, 2015: 69). Kenya Devlet Başkanı Jomo Kenyatta bu milisleri ülke bütünlüğüne zarar veren çeteler olarak tanımlamış, Kenya ordusunun çetelerle mücadeleden geri adım atmayaacağını ifade etmiştir. Kenya ordusunun Kuzey Doğu Bölgesi’nde “haydutlara” karşı gerçekleştirdiği operasyonlarda çok sayıda masum köylü öldürülmüş ya da tutuklanmıştır. Bunun sonucunda halk tarafından Kenya’ya karşı topyekûn bir mücadele başlamış, Somali Cumhuriyeti bu çatışmalara resmi olarak dahil olmuştur. Kenya ordusu ise çatışmalar sonucunda operasyonlarını Somali sınırları içerisine doğru taşımıştır. Kenya’da yaşayan Somalili milisler tarafından saldırılar Somali sınırında bulunan polis karakolları, askeri üsler gibi noktalar ile başlamış, ardından bu saldırılar Kenya’nın diğer bölgelerine doğru genişlemiştir (Whittaker, 2012: 391-408). 1967 yılına kadar devam eden çatışmalar Afrika Birliği’nin araya girmesi sebebiyle ateşkes ile sonuçlanmıştır. Somali, Kenya’nın toprak bütünlüğüne saygı

Somali Diasporasının Kenya Siyasetine, Kültürüne ve Ekonomisine Etkileri

duyduğunu açıklayarak, Kenya topraklarında bulunan isyancı milisleri desteklemeyi bırakacağını açıklamış, Kenya ise Somali sınırları içerisindeki operasyonlarını durdurarak kendi sınırları içerisinde isyancılarla mücadele edeceğini açıklamıştır (Whittaker, 2015: 131). Ancak 1969 yılında Somali Cumhuriyeti'nde darbe olmuş ve iktidara gelen darbe yönetimi Büyük Somali iddiasında vazgeçemediklerini beyan etmiştir. Bu durum iki ülke arasında gerginliklerin devam etmesine sebep olmuştur. Kenya hükümeti Kuzey Doğu Bölgesi'ni 1991 yılına kadar olağanüstü hâl kanunları ile yönetmiştir. Bu dönemde çok sayıda insan hakları ihlalleri yaşanmıştır (International Crisis Group, 2012). Kuzey Doğu Bölgesi'nde bulunan deniz sınırlarında yeraltı kaynakları bulunması sonucunda Somali ve Kenya arasında tekrar sınır anlaşmazlığı gerginliği çıkmıştır. Bu gerginlik silahlı çatışmaya dönüşmemişse de politik olarak Kenya ve Somali arasında mücadeleye sahne olmuştur. 2014 yılında Somali deniz sınırında yaşanan anlaşmazlığı Uluslararası Adalet Divanı'na taşımıştır. Dava 2021 yılında iki ülkenin arasını bulma amaçlı sonuçlansa da Somali hükümeti yer altı kaynakları açısından daha zengin olan bölgeyi alması sebebiyle daha memnun ayrılan taraf olmuştur. Kenya dava sonucundan memnun olmaması sebebiyle ki ülke arasındaki deniz sınırı anlaşmazlığı hala devam etmektedir (Yıldırım, 2022: 7-25).

Somali ve Kenya arasında ortaya çıkan sınır çatışmaları sebebiyle çok sayıda Somalili Kenya'nın başka bölgelerine göç etmiştir. Özellikle başkent Nairobi'ye giden Somali kökenli Kenyalılar orada Eastleigh mahallesinde yaşamaktadır. Kenya'nın Kuzey Doğu Bölgesi'nde çeteleşmeler devam etmekte, güvenlik anlamında zafiyet bulunmaktadır. Eş-şebab terör örgütünün tartışmalı bölgede ciddi oranda halktan destek aldığı iddia edilmektedir. Bu iddiayı destekleyen en önemli kanıtlardan birisi o bölgede Kenya güvenlik güçleri ile yaşanan çatışmalardır. Kenya güvenlik güçleri tarafından Somalili halka karşı uygulanan tutum terör örgütlerinin güçlenmesine katkı sağlamaktadır (Whittaker, 2012: 391-408). Ayrıca tartışmalı bölgede mülteci kampları bulunmaktadır. Bu kampların terörü beslediği iddiasında bulunan Kenya Hükümeti, iddiasının terör örgütünün saldırılarının yoğunlaştığı bölgenin Kuzey Doğu Bölgesi olmasıyla desteklemektedir. Kenya ve Somali sınırında bulunan mülteci kamplarına Somali'den ilk göçler 1991 yılında Somali'de yaşanan iç savaş sonrasında ortaya çıkmıştır (Ikanda, 2018: 569-591).

1990 yılında Somali'de yaşayan muhalifler bir araya gelerek diktatör olarak nitelendirdikleri Somali Cumhurbaşkanı Siad Barre'nin istifasını istemişlerdir. Ancak Barre bunu kabul etmemiştir. Avrupalı Devletlerin ve Mısır arabuluculuk yapmaya çalışmış, muhalifler konuşmanın ülkedeki rejim değişikliğine katkısı olmayacağını savunmuştur. Silahlı gruplar ile Somali ordusu arasında

şiddetli çatışmalar yaşanmıştır. Aynı zamanda ülke içerisinde bulunan farklı etnik gruplarda birbirleri ile silahlı mücadeleye girişmiştir. 1 yıl boyunca süren çatışmalar neticesinde en az 14.000 insan hayatını kaybetmiştir. Ancak bu rakam sadece bilinen can kayıplarını içermektedir. Köylerde ve etnik gruplar arasından yaşanan çatışmaların sonucunda kaç insanın hayatını kaybettiği net olarak bilinmemektedir. 1992 yılında Birleşmiş Milletler, Somali'ye müdahale etmiştir. Birçok ülkeden asker Somali'ye gelerek çatışmaları sonlandırmaya çalışmıştır. 1995 yılına kadar devam eden yabancı müdahaleler sonrasında Somali'de durum az da olsa kontrol altına alınmıştır. Bu çatışmalar neticesinde 1,5 milyondan fazla Somalili göç etmek zorunda kalmıştır (Prunier, 1995).

Somali'den göçlerin birçoğu çevre ülkeler olan Kenya ve Etiyopya'ya gerçekleşmiştir. Kenya'nın Daadab bölgesinde 4 farklı mülteci kampı kurulmuştur. Bu kampların kapasitesi 90.000 civarında olmasına rağmen 450.000'den fazla Somalili mülteci bu kamplarda yaşamaktadır (Ikanda, 2018: 569-591). 1991 yılında Somali'den Kenya'ya başlayan doğrudan göç hareketi 2006 yılına kadar sürmüştür. Somali içerisinde yaşanan güvensizlik, kuraklık, açlık gibi şartlar Somalilileri göç etmek zorunda bırakmıştır. Kenya devleti bu göç hareketleri karşısında çeşitli politikalar üretmek durumunda kalmıştır. Somali'deki iç savaşın yerini terör oluşumlarına bırakması ve Kenya'ya göç eden Somalilerin içerisinde bu terör hareketlerine mensup insanların bulunması Kenya iç politikasında eleştirilere yol açmaktadır. Özellikle ekonomik yükü ve güvenlik endişesi Kenyalıları rahat etmektedir. Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve Avrupalı bazı devletler Somalili göçmenler sebebiyle Kenya'ya ekonomik destek sağlamışlardır. Ancak sağlanan bu destek yeterli olmamaktadır. Kenyalılar Somali'den gerçekleşen göç hareketlerine karşı devletin önlem almasını talep etmektedir. Çünkü mülteci kamplarına gelen göçmenler oradaki hayat şartlarının çok kötü olması, hastalıkların yaygınlığı gibi sebeplerden ötürü Kenya'nın başka şehirlerine göç etmektedirler. Göç ettikleri şehirlerde ortaya çıkan ekonomik kayıtların dışılık ülkede güvensizlik oluşturmaktadır. 2011 yılından itibaren Kenya'da başlayan terör olayları bunun en büyük göstergelerinden biridir (Lindley, 201: 14-49).

5. Kenya'daki Somali Diasporasının Ülkeye Etkileri

5.1. Kültürel Etki

Somali diasporasının Kenya'daki varlığı, iki ülke arasında zengin bir kültürel alışveriş yapılmasını kolaylaştırmıştır. Somali'nin kültürel uygulamaları, gelenekleri, müziği ve mutfağı Kenya'nın kültürel yapısının ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir. Örneğin Somali dili, önemli

Somali Diasporasının Kenya Siyasetine, Kültürüne ve Ekonomisine Etkileri

miktarda Somali nüfusunun bulunduğu bölgelerde yaygın olarak konuşulmakta ve anlaşılmaktadır (Omeje ve Mwangi, 2014: 185-217). Bu kültürlerarası etkileşim, Kenyalılar ve Somalililer arasında anlayış ve takdir duygusunu güçlendirerek kültürel uyumu ve sosyal uyumu teşvik etmektedir. Bu durum Kenya'nın Somali'nin zengin kültürel mirasını öğrenmesine ve Somali'nin de Kenya'da yaşayan Somalililer aracılığı ile Kenya'nın zengin kültürünü tanınmasına katkı sağlamaktadır. Tabii kültürel etkileşim her zaman olumlu olmamaktadır. Kenyalı Somalililer kendilerini ait hissetme noktasında sıkıntı yaşamaktadırlar. Kendi kültürlerini, dillerini, yaşam tarzlarını Kenya'da da devam ettiren Somaliler ile Kenyalılar arasında kültürel sürtüşmeler meydana gelmektedir (Scharrer, 2018: 494-513).

2013 yılında Kenya'nın başkenti Nairobi'de gerçekleşen Eş-şebab terör örgütünün saldırısı sonrasında Kenyalı Somalililer basın tarafından hedef gösterilmişlerdir. Saldırının sorumlusu olarak lanse edilen Kenyalı Somalililer, toplum tarafından ayrımcılık görmeye başlamıştır. Bunun sonucunda iş ve günlük hayatlarından zorluk yaşamışlardır (Mutambo, 2013). Somali kökenli insanların yaşadığı Nairobi'nin Eastleigh mahallesinde bulunan çok sayıda esnaf terörle mücadele bahanesiyle Kenya polisi tarafından dükkanlarının talan edildiğini, haraç kesildiğini, gözaltına alındıklarını ifade etmiştir. Bunun sonucunda birçok Somali kökenli vatandaş işletmelerini geçici veya kalıcı olarak kapatmak zorunda kalmıştır. Polis baskınları sebebiyle Kenya'yı terk etmek zorunda kalan Somalililer bankalardan 500 milyon doların üzerinde para çekmiş, ülke ekonomisine ciddi oranda zarar vermiştir (Mohamed, 2013).

Eş-şebab terör örgütünün saldırıları sonrasında Kenya polisi küçük Somali olarak da adlandırılan Eastleigh mahallesinde operasyonlar düzenlemiştir. Birkaç gün içerisinde 3000'den fazla Somalili göçmeni evrağı olmadığı sebebiyle gözaltına alarak sınır dışı etmiştir. Ayrıca Kenya Hükümeti kayıtsız olarak Nairobi'de yaşayan bütün Somalililerin göçmen olarak kamplarına geri dönmesini eğer yakalanırlarsa çok ciddi sorunlarla karşılaşacaklarını beyan etmiştir (NBC News, 2014). Kenya'nın Somali kökenli Savunma Bakanı Aden Barre, ülkede bulunan Somali kökenli Kenyalıların ırkçılığa maruz bırakılmamasını gerektiğini, Somali kökenlilerin Kenya'ya kültürel ve ekonomik açıdan ciddi katkıları olduğunu her fırsatta dile getirmektedir (BBC, 2022).

5.2. Ekonomik Etki

Kenya'daki Somali diasporası her iki ülkeye de önemli ekonomik katkılarda bulunmaktadır. Kenya'daki pek çok Somalili, küçük perakende mağazalardan büyük ölçekli işletmelere kadar çeşitli

İşletmeler kurarak hem Somalililer hem de Kenyalılar için iş fırsatları yaratmaktadır. Bu işletmeler yerel ekonomiye katkıda bulunmanın yanı sıra Kenya ile Somali arasındaki ticareti de kolaylaştırmakla beraber, Kenya'nın değerini artıracak ticari ürünlerin ortaya çıkmasını sağlamaktadır. Kenya'nın başkenti Nairobi'de bulunan Eastleigh mahallesi ticaretin kalbinin attığı yer olarak bilinmektedir. Kenya'daki Somali diasporasının da çoğu bu mahallede yaşamakta ve ticaret yapmaktadır. Somalili iş insanlarının kurduğu yüzlerce küçük -büyük işletmeler, alışveriş merkezleri ve oteller yine bu bölgede bulunmaktadır (Verges, 2022). Somalililerin Kenya'da gerçekleştirdiği ticari faaliyetlerin başında mücevherat, gıda, teknoloji gibi önemli ticaret kalemleri gelmektedir. Hatta Eastleigh mahallesinde Somalili tüccarlar tarafından silah satışının da yapıldığı iddia edilmektedir (Oduor, 2008). Nairobi'nin göbeğinde küçük Mogadişu olarak adlandırılan bu mahallede Somalili girişimcilerin yaptıkları ticaretin değerinin 1,5 milyar dolardan fazla olduğu söylenmektedir (Wamunyinyi, 2011).

Kenya'da yaşayan Somalililerin Kenya'daki ticari faaliyetleri sadece oraya özel fırsatlar ortaya çıkarmamıştır. Somali diasporasının girişimci ruhu, her iki ülkede de ekonomik büyüme ve kalkınmanın teşvik edilmesinde çok önemli bir rol oynamıştır. Üstelik Somali diasporasının Somali'deki ailelerine gönderdiği paralar da Somali ekonomisinin desteklenmesi açısından hayati önem taşımaktadır (Omeje ve Mwangi, 2014: 185-217). Kenya'daki Somali diasporasının net olarak Somali'ye gönderdiği rakam bilinmese de Somali'ye 2000 yılında dışarıdan gelen para miktarının 1 milyar doların üzerinde olduğu tahmin ediliyor. Somali diasporasının genellikle küçük rakamlarla transferler yapması, yasal olmayan yollar ile bu paraların gönderilmesi sebebiyle net rakamı öğrenmek mümkün olmamaktadır (Shire, 2008:10). Kenya'da yaşayan Somali nüfusunun birkaç milyon ile ifade edilmesi ve bu kişilerin çoğunun Somali'de akrabasının bulunduğu göz önüne alındığında Kenya'dan Somali'ye gönderilen para miktarının azımsanmayacak düzeyde olduğu anlaşılmaktadır. Bu mali akışlar yaşam standartlarının iyileştirilmesine ve birçok Somalilin temel ihtiyaçlarının karşılanmasına yardımcı olmakta, gönderilen paraların aynı zamanda siyasi istikrarsızlık ve doğal afetler gibi kriz zamanlarında bir cankurtaran halatı görevi görerek etkilenen topluluklara çok ihtiyaç duyulan desteği sağlamaktadır.

Somali diasporasının Kenyalılara negatif etkisi de olmaktadır. Özellikle Somalili ve Kenyalı tüccarlar arasında rekabetin artması, Somali nüfusunun mikro-milliyetçilik yaparak Somalili dükkanlardan alışveriş yapması, Kenyalı iş insanlarını zora sokmuştur (Abukar, 2014). Kenya'da mukim bulunan Somalilerin yasadışı para transferleri yaptığı, terör faaliyetlerine destek verdiği,

Somali Diasporasının Kenya Siyasetine, Kültürüne ve Ekonomisine Etkileri

ülkenin yasalarına uygun olmayan faaliyetlerde bulunduğu iddiaları Kenya basınında yer etmektedir. Ancak Somali kökenli Kenyalı siyasetçiler bu iddiaların doğru olmadığını, Somalilerin Kenya’da yaşayan diğer milletlerden insanlar gibi Kenya ekonomisine katkı sağladığını belirtmektedirler. Somalilerin Kenya ekonomisinde etkisinin olmasındaki en büyük sebebin çalışkan olmaları olduğu ifade edilmektedir (BBC, 2022).

Kenya ve Somali arasında meydana gelen Shifta çatışmasının temel sebebi iki ülkenin de o Kuzey Doğu Bölgesi’ni kendi toprağı görmesi olsa da altında yatan başka sebeplerde bulunmaktadır. Kuzey Doğu Bölgesi’nde bulunan Lamu şehri Somali’ye sadece 60 km uzaklıkta bulunan turistler tarafından çokça ziyaret edilen popüler bir bölgedir. Kenya Hükümetinin bu bölgeye büyük bir liman inşa etme planı, Somali’nin en büyük ikinci limanı olan ve tartışmalı olan bölgeye çok yakın bir konumda bulunan Kismayo limanının gücünü tehlikeye sokmaktadır. Kuzey Doğu Bölgesi’nde yaşayan çok sayıda Somali kökenli Kenyalı bu bölgede Kenya için çalışması Somali hükümetini gergin bir pozisyona getirmiştir. Lamu’da 2011 yılında çok sayıda Avrupalı turist kaçırılmış, terör örgütü Eş-şebab faaliyetlerini artırmıştır. Turistlerin kaçırılması ve diğer terör eylemleri Kenyalıların Somali’nin ve Somalililerin terör örgütlerini desteklediği iddialarına dayanak olmuştur. Bu sebeple ülke içinde Somali kökenli Kenyalılara tepkiler ortaya çıkmıştır (International Crisis Group, 2012: 10). Kuzey Doğu Bölgesi’nin Kenya’nın ekonomisinin gelişimine olan katkısı ciddi orandadır. Bu bölgede yaşayan halkın çoğunun Somali kökenli olması Somalililerin Kenya’ya olan pozitif etkisine bir diğer örnek olarak karşımıza çıkmaktadır.

5.3. Siyasi Etki

Kenya’daki Somali diasporası Kenya siyasetinde aktif bir rol oynamaktadır. Kenya’da bulunan Somalili politikacılar, Somali toplumunun çıkarlarını temsil eden ve onların haklarını savunan çeşitli pozisyonlara seçilmiş veya atanmıştır. Bu siyasi temsil sayesinde ülkede bulunan milyonlarca Somalili seslerini bürokrasi ve siyasette duyurarak karar alma süreçlerine dahil olmuş, Kenya açısından daha kapsayıcı ve çeşitli bir siyasi manzaraya katkıda bulunmuştur. Kenya’da birçok Somali kökenli siyasetçi bulunmaktadır. Bunların bir kısmı bakan düzeyinde bulunurken, bir kısmı üst düzey bürokrat olarak karşımıza çıkmaktadır. Kenya siyasi tarihinde Somali kökenli olarak Kenya Meclisi’ne giren ilk kişi Ali Aden Lord’dur. 20’li yaşlarından itibaren Kenya bağımsızlık mücadelesinde ve Kenya’da yaşayan Somalililerin haklarını savunma noktasında büyük rol oynayan Lord, Kenya’nın kurucu lideri Jomo Kenyatta tarafından ülkenin İçişleri Bakanı olarak atanmıştır. Bu durumda Somali kökenli bir Kenyalının ülkede İçişleri Bakanı olarak görev almış

olması Somali diasporası açısından sevinç kaynağı olmuştur (WOK, 2022). Ali Aden Lord, göreve gelişinden kısa bir süre sonra 1961 yılında trafik kazasında hayatını kaybetmiştir. Uzun yıllar bağımsızlığı için mücadele ettiği Kenya'nın tam bağımsızlığını kazandığı günü görememiştir (Thompson, 2015: 31). 2013 yılında Kenya kabinesinde Dışişleri Bakanı olarak Somali kökenli Amina Mohamed görev almıştır. 2018 yılında ise Kenya Millî Eğitim Bakanlığına atanan Mohamed, 2018 yılından 2022 yılına kadar Kenya Spor, Kültür ve Miras Bakanı olarak görev yapmıştır. Yine 2013 kabinesinde görev alan bir diğer Somali kökenli siyasetçi Aden Mohammed'dir Mohamed, Kenya Bakanlar kurulunda Sanayi Bakanı olarak görev yapmıştır (Standardmedia, 2017). 2017 yılında Kenya Bakanlar Kurulunda 2 Somali kökenli Bakan bulunurken, Kenya Meclisi'nde çoğunluğa sahip partinin lideri de aynı şekilde Somali kökenli bir siyasetçi olan Aden Barre Duale'dir (Refworld, 2017).

2022 yılına gelindiğinde ise Somali kökenli Kenyalıların temsiliyeti düşmüştür. Kenya kabinesinde bulunan 22 bakandan sadece Kenya Savunma Bakanı olan Aden Barre Duale Somali kökenlidir. Kenya Cumhurbaşkanı William Ruto tarafından 2022 yılında göreve atanan Duale, ülkedeki en yüksek ikinci askeri makamdadır. Kenya Cumhurbaşkanı Ruto ile siyasi açıdan iyi bir müttefik olduğu iddia edilmektedir (Hiraan, 2022). Aden Barre Savunma Bakanlığı görevine atanmadan önce Kenya Meclisi'nde çoğunluğa sahip partinin başında bulunuyordu (BBC, 2022). Her ne kadar Somali kökenlilerin kabinedeki koltuk sayısı azalmış olsa da ülkenin savunmasından sorumlu kişinin Somali kökenli olması Kenya'daki yöneticilerin Somali diasporasına ne denli önem verdiği görülmektedir.

Kenya'da yaşayan Somalililer üst düzey bürokraside de temsil edilmektedir. Örneğin, bir önceki Kenya Hükümetinde Cumhurbaşkanı'nın başdanışmanlarından 2'si Somali kökenliydi. Bu başdanışmanlardan birisi olan Abdikadir Mohamed, Kenya Cumhurbaşkanı Uhuru Kenyatta'ya anayasal ve hukuki ilişkiler açısından danışmanlık vermiştir. Diğer başdanışman ise Ahmednassir Abdullahi'dir. Abdullahi Mohamed gibi hukuki alanda Kenya Cumhurbaşkanı'na danışman olarak hizmet etmiştir. Ayrıca Hükümet Sözcü Yardımcısı olarak görevlendirilen Farah Maalim Somali kökenli siyasetçiydi. Seçildiği dönemde Kenya Devletinde bulunan en önemli Somali kökenli siyasi figür olduğu iddia edilmektedir. Kenya halkı nezdinde büyük bir etkisi olduğu da söylenmektedir (Shlundu, 2017). Kenya Cumhurbaşkanı olarak seçilen William Ruto, Polis Başmüfettişi olarak Nur Gabow'u atamıştır. Gabow daha öncesinde Kenya Polis Okulu'nun başında bulunuyordu. Uzun yıllardır Kenya Emniyet Biriminde üst düzey görevlerde bulunan Gabow, yeni dönemde

Somali Diasporasının Kenya Siyasetine, Kültürüne ve Ekonomisine Etkileri

daha üst mevkiye atanan Somali kökenli Kenyalılardan birisi olmuştur. Önceki dönem Cumhurbaşkanı olan Uhuru Kenyatta zamanında Kenya Başsavcısı olarak Noordin Haji atanmıştır (Hiraan, 2022). Kenya Cumhurbaşkanlığı seçimini kazanan Ruto, Noordin Haji'yi Kenya İstihbarat Servisinin başına getirmek istemektedir. Meclis tarafından onaylanması durumunda Somali kökenli bir kişi Kenya İstihbarat Servisinin Başkanı olacaktır. Haji'nin babası ise geçmiş dönemlerdeki hükümetlerde Milli Savunma Bakanlığı yapmış olan Mohamed Yusuf Haji'dir (Business Daily, 2023). Suçları Soruşturma Direktörü gibi önemli bir makama yine Somali kökenli Kenyalı olan Amin İbrahim Mohamed atanmıştır (Hiraan, 2022). İbrahim bu göreve atanmadan önce de Kenya Emniyet Müdürlüğünde soruşturma ve dolandırıcılık bürolarında üst düzey yetkili olarak görev yapmıştır (Citizen, 2022).

Kenya'daki Somalili siyasetçi ve bürokratlar Kenya ve Somali arasında süregelen gerginlikleri bitirme amacıyla barışı inşa etmeye çabalamışlardır. Bu siyasetlerin hem Somali hem de Kenya'nın kültürel ve politik dinamiklerini bilmeleri, iki ülke arasında iş birliğinin geliştirilmesinde etkili olmuştur. Kenya'daki Somalilerin siyasi katılımı her zaman olumlu sonuçlar doğurmamıştır. Siyasi marjinalleşme ortaya çıkmış, Somalililer kendi aralarında birlik haline gelerek küçük Somali'yi Kenya'da oluşturmak istemişlerdir. Bu durum Kenyalıların hoşuna gitmemiş, topluluklar arasında gerilimler ortaya çıkmıştır. Ayrıca Kenya'da Eş-şebab terör örgütü kaynaklı saldırıların artması Somali toplumunu zora sokmuştur (Shetret vd., 2015: 27-34).

Sonuç

Kenya'da Somali diasporasının oluşumunda birçok faktör etkili olmuştur. Bu faktörlerin başında kolonyalist dönemin oluşturduğu yapay sınırlar gelmektedir. Özellikle Somali nüfusunun çoğunlukta olduğu Kuzey Doğu Bölgesi'nin Kenya topraklarına bırakılması Kenya içerisinde direkt olarak Somali diasporasının oluşmasına sebep olmuştur. Ardından Somali ve Kenya arasında gerçekleşen çatışmalar ki bunların en önemlilerin başında Shifta Savaşı gelmektedir. Kenya'nın kuzeyinde çoğunlukla Somali kökenli insanların yaşadığı bölgede isyancılar ve Somali askerleri ile Kenya ordusu arasında 1963-1967 yılları aralığında gerçekleşen savaş sonucunda 2000 ila 7000 arasında insan hayatını kaybetmiştir. Tabi ki dönemin şartları gereği hayatını kaybeden insan sayısı net olarak bilinmemektedir. O dönemde bölgede yaşayan insan sayısının 200.000 civarında olduğu düşünülünce hayatını kaybedenlerin sayısı azımsanmayacak düzeydedir. Ayrıca on binlerce insanın bölgeden kaçarak Kenya'nın ve Somali'nin başka bölgelerine göç etmesine sebep olmuştur (Whittaker, 2015: 2). Savaş sonucunda dönemin gelişmiş şehirlerinden birisi olan

Nairobi'ye göç eden insan sayısı artmıştır. Ayrıca Somali içerisinde yaşanan terör saldırıları, iç karışıklıklar, kuraklık, gıda güvensizliği gibi olaylar Somalililerin daha iyi bir yaşam hayaliyle Kenya'ya göç etmeleriyle sonuçlanmıştır. Tarihsel olarak Somali ve Kenya'nın sınır komşusu olması, Afrika ülkeleri arasında sınır geçişkenliğinin kolay olması da Somalililerin Kenya'ya geçmesindeki itici güçlerden birisidir.

Kenya'daki Somali diasporasının Kenya-Somali ilişkisi üzerindeki etkisi önemli olmuştur. Somali diasporası, kültürel alışveriş, ekonomik katkılar ve siyasi katılım yoluyla karşılıklı anlayışın geliştirilmesinde, ekonomik bağların güçlendirilmesinde, sosyal ve siyasi katılımın teşvik edilmesindeki rolü yadsınamaz bir gerçektir. Somalililerin Kenya ekonomisine 1,5 milyar doların üstünde katkı sağladığı bilinse de bu rakamın daha da yüksek olduğu iddia edilmektedir. Ayrıca Somali kökenli siyasetçilerin ve bürokratların sayısının azımsanmayacak düzeyde olması Kenya'ya katkı sağlamaktadır. Özellikle Somali ve Kenya arasında yaşanan gerilimler, Somali diasporası aracılığı ile yatıştırılabilmektedir. En azından çözüm yolları bulunmaya çalışılmaktadır. Ancak Kenyalı ve Somalili topluluklar arasında zorluklar ve gerginlikler devam etmekte ve bunların etkili bir şekilde ele alınması için sürekli çaba gösterilmesi gerekmektedir. Özellikle 2013 yılından sonra Kenya'da artan terör olayları sonrasında Somali kökenli vatandaşlar hedef gösterilmiş, Somalili işletmelerin çoğunlukta olduğu başkent Nairobi'de bulunan Eastleigh mahallesine çok sayıda baskın yapılmıştır. Bunun baskınların sonucunda Somalililere ait çok sayıda işletme zarar görmüş, Somali kökenli insanlar ayrımcılık ile karşı karşıya kalmıştır. Bu muameleye maruz kalan çok sayıda Somalili iş adamı Kenya bankalarında bulunan paralarını alarak ve işletmelerini kapatarak ya Somali'ye dönmüş ya da komşu ülkelere göç etmiştir. Bu durum Kenya ekonomisini olumsuz anlamda etkilemiştir. Mülteci kamplarından kaçıp bu mahallede hayatta kalmaya çalışan belgesiz binlerce göçmen polis tarafından gözaltına alınıp sınır dışı edilmiş yahut kamplara geri gönderilmiştir.

Kenya, yoksulluk, eşitsizlik, yolsuzluk ve güvenlik kaygıları dahil olmak üzere çeşitli zorluklarla karşı karşıyadır. Bu sorunları ele almak ve sürdürülebilir kalkınmayı, ekonomik büyümeyi ve sosyal ilerlemeyi teşvik etmek için çaba sarf edilmektedir. Bu çaba içerisinde Kenya'da yaşayan Somalilerin payı azımsanmayacak düzeydedir. Hem nüfus rakamları açısından hem de ekonomik güç açısından bakıldığında Somalililerin Kenya'ya kattığı pozitif olgular çok fazladır. Bunun farkında olan şimdiki Kenya Cumhurbaşkanı ve önceki Cumhurbaşkanı Somali kökenli siyasetçileri üst mevkilere getirerek Somali diasporasına verdikleri önemi göstermişlerdir.

Somali Diasporasının Kenya Siyasetine, Kültürüne ve Ekonomisine Etkileri

Bunun farkında olan Kenya bazı politika değişikliklerine giderek mülteci kamplarında kalan bazı Somalilere oturma ve çalışma izni vermeye başlamıştır. Kamplarda kalan nitelikli Somalili göçmenleri ülkeye kazandırmaya gayret etmektedir (VOA, 2021). Günümüzde ise Somali kökenli Kenyalıların Kenya'ya tam anlamıyla entegre olduğu söylenemez. Somalilerin kendilerine mahalleler belirleyip çoğunlukla o bölgelerde yaşamaları, kendi kültürlerini ifade eden restoranların, dükkanların fazlalığı ve genellikle bu dükkanlardan alışveriş yapmaları, Somalili ihtiyaç sahiplerine yardım etmeye çalışan çok sayıda derneğin var olması gibi etkenler Kenya içerisinde ufak bir Somali'nin varlığını göstermektedir. Sonuç olarak, Somali diasporası verdiği etkiler ile Kenya'nın ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir.

Kaynakça

- Aaden Ducaale oo ka hadlay bar-tilmaameedsiga Soomaalida Kenya. (2022, 18 Ekim). *BBC*.
<https://www.bbc.com/somali/articles/c723e5nvj8zo>.
- Abukar, H. M. (2014). Kenya's Somalis: Caught between power and profiling. *African Arguments*.
<https://africanarguments.org/2014/06/kenyas-somalis-caught-between-power-and-profiling-by-hassan-m-abukar/>.
- Ali Aden Lord: The first MP of Somali descent and his powerful role in the government. (2022, 2 Mayıs). *Who owns Kenya*. <https://whownskenya.com/ali-aden-lord-the-first-mp-of-somali-descent-and-his-powerful-role-in-the-government/>.
- British Somaliland. *The British Empire*. <https://www.britishempire.co.uk/maproom/british-somaliland.htm>.
- Cohen, R. (1997). *Global Diasporas: An introduction*. Routledge.
- Desai, R. M. (2019). Somali's path to stability. *Brookings*. <https://www.brookings.edu/articles/somalias-path-to-stability/>.
- Explore All Countries: Kenya. <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/kenya/>.
- Faist, T. (2000). The Bridging Function of Social Capital: Transnational Social Spaces'. *The Volume and Dynamics of International Migration and Transnational Social Spaces*. 195-241.

- Hall, S. (1990). Cultural Identity and Diaspora. Rutherford, J. (Ed.), *Identity: Community, Culture, Difference*, 222-237.
- Ikanda, F. N. (2018). Somali refugees in Kenya and social resilience: Resettlement imaginings and the longing for Minnesota. *African Affairs*, 117(469), 569-591.
- International Crisis Group. (2012). The Kenyan military intervention in Somalia. *International Crisis Group*, 9-11.
- IOM. Diaspora. <https://www.iom.int/iscm-themes/diaspora>.
- Italian Somaliland. *Britannica*. <https://www.britannica.com/place/Italian-Somaliland>.
- Jaji, R. (2014). Religious and ethnic politics in refugee hosting: Somalis in Nairobi, Kenya. *Ethnicities*, 14(5), 634-649.
- Kavas, A. (2009). Somali. *TDV İslam Ansiklopedisi*, 37, 373-376.
- Kavas, A. (2022). Kenya. *TDV İslam Ansiklopedisi*, 25, 256-258.
- Kenya camps with more than 400,000 refugees to be closed next year. (2020, 19 Eylül). *VOA News*. https://www.voanews.com/a/africa_kenya-camps-more-400000-refugees-be-closed-next-year/6205272.html.
- Kenya. *İnsamer*. <https://www.insamer.com/tr/ulke-profil-i-kenya/>.
- Kromm, D. E. (1967). Irredentism in Africa: The Somali-Kenya boundary dispute. *Transactions of the Kansas Academy of Science*, 70(3), 359-365.
- Lindley, A. (2011). Between protracted and a crisis situation: Policy responses to Somali refugees in Kenya. *Refugee Survey Quarterly*, 30(4), 14-49.
- Mohamed, G. (2013). Kenya: The cost of harrasing Somalis over terror. *All Africa*. <https://allafrica.com/stories/201301100532.html>.
- Muchiri, D. (2021). The Dish: A taste of Somalia in Nairobi. *Nation Africa*. <https://nation.africa/kenya/life-and-style/travel/the-dish-a-taste-of-somalia-in-nairobi--3615404>.

Somali Diasporasının Kenya Siyasetine, Kültürüne ve Ekonomisine Etkileri

- Mutambo, A. (2020). Obstacles facing the implementation of Somali refugee agreement. *Nation Africa*. <https://nation.africa/kenya/news/Kenya-Somalia-Refugee-Agreement-UNHCR/1056-2076614-xeavln/index.html>.
- Noordin Haji set for return to spy agency as chief. (2023, 26 Mayıs). *Business Daily Africa*. <https://www.businessdailyafrica.com/bd/economy/dpp-noordin-haji-set-for-return-to-spy-agency-as-chief-4237326>.
- Omeje, K., ve Mwangi, J. (2014). Business Travails in the Diaspora: The Challenges and Resilience of Somali Refugee Business Community in Nairobi, Kenya. *Journal of Third World Studies*, 31(1), 185–217.
- Ominde S, H. ve Ingham, K. Ntarangwi, M. (2023). Kenya. *Britannica*. <https://www.britannica.com/place/Kenya/Transportation-and-telecommunications#ref37544>.
- President Ruto appoints internal affairs chief Amin Ibrahim as DCI boss. (2022, 15 Ekim). *Citizen Digital*. <https://www.citizen.digital/news/president-ruto-appoints-amin-ibrahim-as-dci-boss-n307475>.
- Prunier, G. (1995). Somalia: Civil War and Withdrawal 1990-1995. *WRITENET*. <https://www.refworld.org/docid/3ae6a6c98.html>.
- Scharrer, T. (2018). Ambiguous Citizens: Kenyan Somalis and the Question of Belonging. *Journal of Eastern African Studies*, 12(3), 494-513.
- Shetret, L., Durner, T., Cotter, D., ve Tobin, P. (2015). Kenya. In tracking progress: Anti-money laundering and countering the financing of terrorism in East Africa and the Greater Horn of Africa. *Global Center on Cooperative Security*, 27-34.
- Shire, S. A. (2008). Transactions with Homeland: Remittance, *Bildhaan: An International Journal of Somali Studies*, 4(10), 92-103.
- Shlundu, A. (2017). Kenya's most influential Somalis. *Standard Media*. <https://www.standardmedia.co.ke/entertainment/news/article/2001227507/kenyas-most-influential-somalis>.

- Somali Politicians Secure Top Positions in Kenya's Security Apparatus. (2022, 17 Ekim). *Hiraan*.
https://www.hiraan.com/news4/2022/Oct/188290/somali-politicians_secure_top_positions_in_kenya_s_security_apparatus.aspx.
- Thompson, V., B. (2015). *Conflict in Horn of Africa: The Kenya and Somalia border problem 1941-2014*. University Press of America.
- Thousand of Somali Immigrant Detained by Police in Kenya. (2014, 9 Nisan). *NBC News*.
<https://www.nbcnews.com/news/world/thousands-somali-immigrants-detained-police-kenya-n75771>.
- Uhuru Kenyatta's Cabinet. (2018). *Standart Media*.
<https://www.standardmedia.co.ke/kenya/article/2001267387/uhuru-kenyattas-cabinet-full-list>.
- Ulusoy, E. (2015). Diasporayı Yeniden Düşünmek: Diaspora teorisi ve Modern Diasporanın Temel Parametreleri. *Göç Dergisi*, 2(2). 202-228.
- Verges, M. Diaspora Money flows into Eastleigh , Nairobi's Somali bazaar. (2022, 3 Ağustos). *Le Monde*.
https://www.lemonde.fr/en/international/article/2022/08/03/diaspora-money-flows-into-eastleigh-nairobi-s-somali-bazaar_5992394_4.html.
- Wamunyinyi, W. Somalia: Help Locals Rebuild Their Country by Ensuring Attention and Peace. (2011, 30 Mayıs). *All Africa*. <https://allafrica.com/stories/201105310558.html>.
- Waterfield, G. (1956). Trouble in the Horn of Africa?: The British Somali case. *Royal Institute of International Affairs*, 32(1), 52-60.
- Whittaker, H., A. (2012). The Socioeconomic Dynamics of the Shifta Conflict in Kenya. *The Journal of African History*, 53(3). 391-408.
- Whittaker, H., A. (2015). Insurgency and Counterinsurgency in Kenya. *African Social Studies Series*, 34, 69-70.
- World Directory of Minorities and Indigenous Peoples-Kenya: Somali and other nomads. (2017, Aralık). *Refworld*. <https://www.refworld.org/docid/5a53624d7.html>.
- Yaldız, F. (2013). Diaspora Kavramı: Tarihçe, Gelişme ve Tartışmalar. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 18, 289-318

Somali Diasporasının Kenya Siyasetine, Kültürüne ve Ekonomisine Etkileri

Yıldırım, Y. (2022). Somali ve Kenya arasındaki deniz sınırı anlaşmazlığının hukuki, tarihi ve siyasi bakımdan değerlendirmesi ve Doğu Afrika'da Yeni Bir Krizin Önüne Geçilmesinde Türkiye'nin Muhtemel Arabuluculuğu. *Topkapı Journal of Science*, 1(1).